

บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

Role of Stakeholders in Social Return on Investment (SROI) Evaluation

รัตติยา เหนืออำนาจ¹ สายฝน วิบุลรังสรรค์² และสำราญ มีแจ้ง³

Rattiya Nua-amnat, Saifon Vibulrangson and Samran Mejang

Received: March 16, 2025

Revised: July 06, 2025

Accepted: July 14, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) โดยมีขอบเขตการศึกษาครอบคลุมถึงแนวคิดการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) หลักการและวิธีการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) การได้มาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน และบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัยการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน ซึ่งพบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทสำคัญในหลายขั้นตอนของการประเมิน ไม่ว่าจะเป็นการระบุผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ การให้ข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนผลกระทบจริง ผลกระทบแฝง ตลอดจนการตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่ได้ โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยให้การประเมิน SROI มีความครอบคลุม โปร่งใส และน่าเชื่อถือมากขึ้น ทำให้ผลลัพธ์สามารถสะท้อนถึงความต้องการและผลกระทบที่แท้จริงต่อกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังช่วยในการสร้างแผนที่ผลลัพธ์ การประเมินมูลค่าของผลลัพธ์ที่ได้ และการคำนวณผลตอบแทนทางสังคม ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนยังช่วยเพิ่มความยั่งยืนของโครงการ โดยทำให้เกิดความร่วมมือระยะยาวระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและโครงการ

คำสำคัญ: บทบาท, ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย, การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

¹ มหาวิทยาลัยนครพนม; Nakhon Phanom University

²⁻³ มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University

Corresponding author, e-mail: rattiyanu67@nu.ac.th

Abstract

This academic article aimed to study the role of stakeholders in Social Return on Investment Evaluation (SROI). The scope of the study covered the concept of Social Return on Investment Evaluation (SROI), principles and methodologies of Social Return on Investment Evaluation (SROI), stakeholder acquisition in Social Return on Investment Evaluation (SROI), the role of stakeholders in Social Return on Investment (SROI) evaluation research. It was found that stakeholders played a vital role in multiple stages of the evaluation, ranging from identifying project outcomes and providing insights that reflected actual and hidden impacts, to validating and offering feedback on the findings. Consequently, stakeholder engagement enhanced the SROI evaluation, making it more comprehensive, transparent, and credible, thereby ensuring that the outcomes accurately reflected the actual needs and impacts on the target group. Furthermore, the role of stakeholders extends to assisting in outcome mapping, valuing the generated outcomes, and calculating the social return. This provided critical data to improve and develop the project in alignment with community needs. Their active participation at every stage also enhanced project sustainability by fostering long-term cooperation between stakeholders and the project.

Keywords: Role, Stakeholders, Social Return on Investment Evaluation

บทนำ

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI) เป็นแนวทางการได้มาซึ่งสารสนเทศที่สะท้อนผลกระทบที่เกิดขึ้นด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยจะแปลงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็นมูลค่าทางการเงิน ทำให้สามารถประเมินคุณค่าของโครงการได้อย่างชัดเจนและเปรียบเทียบได้ ส่งผลให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจอย่างมีข้อมูลที่โปร่งใส และสามารถสื่อสารข้อมูลไปยังสาธารณชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยแนวคิด SROI ได้รับความสนใจในโครงการวิจัย ตัวอย่างเช่น การศึกษาการประเมินผลด้วยเครื่องมือวัดผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนต่อการประกอบการทางสังคม : กรณีศึกษานาการปูจังหวัดชุมพร โดยสุชาติ เอก

ไพฑูรย์ (2554); การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ โดยวรวรรณ ขาญด้วยวิทย์ และคณะ (2555); การประเมินผลลัพธ์และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนสำหรับงานบริการวิชาการแก่ชุมชน กรณีศึกษาโครงการสร้างองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมวิชาชีพแก่ชุมชน : การนัดเพื่อสุขภาพจังหวัดนครนายก และจังหวัดสระแก้ว โดยณอมศักดิ์ ศรีจันทร์ และธรรมบุญ สะเทือนไพร (2562); การศึกษาประมวลองค์ความรู้ด้านอัตราผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมจากการลงทุนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยอดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา และคณะ (2567) เป็นต้น โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้การประเมินมีความเที่ยงตรงและครอบคลุม คือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ซึ่งได้แก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการทั้งทางตรงและทางอ้อม การมีส่วนร่วมนี้ช่วยให้การประเมินสามารถสะท้อนผลกระทบที่แท้จริงได้อย่างครบถ้วน โดยการรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะช่วยระบุประเด็นสำคัญ กำหนดตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้อง และให้มุมมองเชิงสังคม ทำให้การประเมินครอบคลุมทุกมิติอย่างแท้จริง และสร้างผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างรอบด้าน

การประเมิน SROI ดำเนินการภายใต้หลักการ 7 ข้อ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Involve Stakeholders), ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Understand What Changes), การให้คุณค่ากับผลลัพธ์ที่สำคัญ (Value the Things That Matter), การเลือกเฉพาะรายการที่มีสาระสำคัญ (Only Include What is Material), การหลีกเลี่ยงการกล่าวอ้างเกินจริง (Do Not Over-Claim), มีความโปร่งใสในทุกขั้นตอน (Be Transparent), และการตรวจสอบผลลัพธ์ (Verify the Result) ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทในการให้ข้อมูล ตรวจสอบผลลัพธ์ และมีอิทธิพลต่อความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือของการประเมิน SROI ดังนั้น บทความนี้จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมิน SROI เพื่อให้เข้าใจถึงการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนและผลกระทบต่อคุณภาพของการประเมิน

แนวคิดการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

แนวคิดการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI) พัฒนาโดย Roberts Enterprise Development Foundation (REDF) (1999) ในสหรัฐอเมริกา และต่อมาได้รับการส่งเสริมโดย New Economics Foundation (NEF) โดยใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ.2000 เพื่อวัดและประเมินผลกระทบของโครงการเพื่อสังคม โดยมีรากฐานมาจากหลักการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost-Benefit Analysis: CBA) ที่ครอบคลุมทั้ง

ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (โชติกา ภาชีผล, 2560) โดยเน้น “มูลค่าที่เปลี่ยนแปลง” (Transformative Value) นั่นคือ ผลกระทบเชิงบวกที่โครงการตั้งเป้าหมายจะสร้างในสังคม สำหรับในประเทศไทยได้เริ่มนำ SROI มาใช้ในปี พ.ศ. 2555 โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย ในการวิเคราะห์กรณีศึกษาการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในประเด็นการดำเนินงานที่สำคัญของ สสส. ในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ด้านการควบคุมการบริโภคยาสูบ ด้านการป้องกันอุบัติเหตุทางถนน ด้านการส่งเสริมการออกกำลังกาย ด้านการบริโภคอาหาร ด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ด้านผู้พิการและผู้สูงอายุ และด้านเด็กและเยาวชน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินความคุ้มค่าด้านผลประโยชน์ทางสังคมจากการดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาพของบางแผนงานหรือโครงการที่ได้รับการสนับสนุนโดยสสส. 2) เพื่อเป็นข้อมูลการดำเนินงานและปรับปรุงการดำเนินงานให้บรรลุผลผลิตและผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง และ 3) เพื่อสะท้อนมูลค่าทางสังคมของการลงทุนของ สสส. ซึ่งแตกต่างจากการงานวิจัยโดยทั่วไปที่พิจารณาเฉพาะกำไรสุทธิ ดังนั้น SROI จึงครอบคลุมการประเมินผลกระทบทั้งมูลค่าที่เป็นตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน ทำให้สะท้อนผลกระทบของโครงการได้อย่างครบถ้วน (สมพร อิศวิลานนท์ และสุวรรณา ประณีตวาทกุล, 2547)

หลักการและวิธีการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ประกอบด้วย

ภาพที่ 1 From 7 Principle to 6 step SROI

7 Principles to 6 Steps SROI แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักการ (Principles) และขั้นตอน (Steps) ในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) โดยหลักการทั้ง 7 ข้อทำหน้าที่เป็นแนวทางสำคัญที่ส่งผลต่อการออกแบบและดำเนินการในแต่ละขั้นตอนของ SROI เพื่อให้การวิเคราะห์มีความครอบคลุม โปร่งใส และสะท้อนคุณค่าที่แท้จริงของโครงการ หลักการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Involve Stakeholders) เป็นการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และดึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือตลอดจนการวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Understand What Changes) ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งการวัดผลลัพธ์จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะคำนึงผลลัพธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ หรือสิ่งแวดล้อม 3) การให้คุณค่ากับผลลัพธ์ที่สำคัญ (Value the Things That Matter) โดยมุ่งให้ความสำคัญกับผลกระทบสุดท้ายที่มีต่อผู้มีส่วนได้เสีย ทำให้โครงการสะท้อนคุณค่าที่แท้จริง และใช้ตัวแทนทางการเงิน (Financial Proxies) เพื่อเปลี่ยนผลลัพธ์เป็นมูลค่าเชิงตัวเลขเพื่อสะท้อนผลตอบแทนทางสังคม 4) การเลือกเฉพาะรายการที่มีสาระสำคัญและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Only Include What is Material) ช่วยให้การเก็บข้อมูลมีประสิทธิภาพ โดยคัดกรองเฉพาะข้อมูลสำคัญ ลดการตีความที่ซ้ำซ้อนและไม่จำเป็น รวมถึงการรับฟังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อประกอบการตัดสินใจ 5) การหลีกเลี่ยงการกล่าวอ้างเกินจริง (Do Not Over-Claim) ควบคุมการตีความผลกระทบในขั้นตอนการวิเคราะห์ ที่มาจากการดำเนินการของโครงการ เป็นไปตามข้อเท็จจริง และไม่กล่าวอ้างผลงานอื่น 6) มีความโปร่งใสในทุกขั้นตอน (Be Transparent) เป็นการเปิดเผยวิธีการ การตัดสินใจอย่างชัดเจน และตรวจสอบได้ และ 7) การตรวจสอบผลลัพธ์ (Verify the Result) เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและผลลัพธ์ในขั้นตอนสุดท้าย เพิ่มความมั่นใจในกระบวนการประเมิน (The SROI Network, 2012)

ขณะที่ขั้นตอนการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา และคณะ, 2567) ประกอบด้วย 1) การกำหนดขอบเขตของโครงการและระบุตัวผู้มีส่วนได้เสีย (Establishing Scope and Identifying Stakeholders) เป็นการกำหนดกรอบการวิเคราะห์ที่ชัดเจน และระบุว่าใครคือผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือมีส่วนร่วมในโครงการ เพื่อสะท้อนผลกระทบอย่างครอบคลุม ครบถ้วน 2) การสร้างแผนที่ผลลัพธ์ (Mapping Outcomes) เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) ผลผลิต (Outputs) และผลลัพธ์ (Outcomes) พร้อมทั้งแสดงเส้นทางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น 3) การเก็บข้อมูลผลลัพธ์และประเมินมูลค่า (Evidencing Outcomes and Giving them a Value) เป็นการรวบรวมข้อมูลผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้ตัวชี้วัดที่

เหมาะสมและประเมินมูลค่าด้วยตัวแทนทางการเงิน เพื่อแสดงคุณค่าของผลลัพธ์ที่ไม่สามารถวัดได้โดยตรง 4) การประเมินผลกระทบ (Establishing Impact) เป็นการวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงโดยพิจารณาผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการกล่าวอ้างเกินจริง 5) การคำนวณผลตอบแทนทางสังคม (Calculating the SROI) เป็นการคำนวณอัตราส่วนของผลตอบแทนทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยแปลงผลลัพธ์และต้นทุนให้อยู่ในมูลค่าปัจจุบันเพื่อแสดงความคุ้มค่า และ 6) รายงานผลและนำไปปฏิบัติ (Reporting, Using, and Embedding) เป็นการสื่อสารผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พร้อมทั้งนำผลลัพธ์ไปใช้ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติและการวางแผนในอนาคต

แนวทางการประเมินผลกระทบของ SROI สามารถจำแนกตามระยะเวลาของโครงการได้เป็น 3 รูปแบบ คือ 1) การประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Ex-Ante Evaluation) เป็นการประเมินความจำเป็นและความเป็นไปได้ในการกำหนดให้มีโครงการหรือแผนงานนั้น ๆ หรือไม่ 2) การประเมินระหว่างโครงการ (On-going Evaluation) เป็นการประเมินผลโครงการเพื่อติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงาน (Monitoring) และการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ และ 3) การประเมินหลังโครงการ (Ex-Post Evaluation) ใช้สารสนเทศเพื่อวัดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงหลังโครงการสิ้นสุดแนวทางนี้จำเป็นต้องมีการประเมินในช่วงเวลาที่เหมาะสมเพื่อสามารถประเมินได้อย่างถูกต้องและสอดคล้องไปกับขั้นตอนการดำเนินงาน

กล่าวโดยสรุปว่า การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนเป็นแนวคิดการวัดโครงการหรือกิจกรรมก่อให้เกิดผลตอบแทนที่คุ้มค่ากับเงินหรือทรัพยากรที่ลงทุนไป เป็นการวิเคราะห์แบบ Outcome-based ผลตอบแทนจะพิจารณาครอบคลุมตั้งแต่ ผลลัพธ์ทางการเงินจนถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การวัดผลลัพธ์จะเน้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับ Stakeholder หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการ

การได้มาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ กลุ่มหรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อองค์กรหรือได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานขององค์กรเมื่อบรรลุเป้าหมาย โดยเป็นผู้ที่มี “ส่วนได้หรือส่วนเสีย” ในการเปลี่ยนแปลง ควบคุมข้อมูลและทรัพยากร รวมถึงสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอาจเป็นบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบทั้งบวกและลบจากการตัดสินใจ นโยบาย หรือโครงการขององค์กร และอาจรวมถึงผู้ที่ไม่ได้อยู่ในกระบวนการตัดสินใจโดยตรง แต่ยังมีผลกระทบต่อองค์กร Edward R. Freeman ใน Strategic

Management: A Stakeholder Approach (1984) ได้ขยายมุมมองให้องค์กรพิจารณาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงกว้าง โดยไม่ได้มุ่งเน้นเพียงผู้ที่เกี่ยวข้องทางตรง แต่ยังให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคม การตีความและระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจึงขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละองค์กร ดังนั้น องค์กรจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ให้ครอบคลุมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางตรงและทางอ้อมเพื่อให้การประเมินผลมีประสิทธิภาพ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียครอบคลุมผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ เสียประโยชน์ หรือมีอำนาจหน้าที่และความสนใจในประเด็นที่กำลังพิจารณา หัวใจสำคัญของการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ การศึกษาบุคคลหรือหน่วยงานเหล่านั้นอย่างละเอียด ทั้งในแง่ความสนใจ พฤติกรรม ความต้องการ ความรู้ จุดประสงค์ อำนาจ และความสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อคาดการณ์การตอบสนอง และหาแนวทางเพิ่มการสนับสนุน ลดการต่อต้าน เพื่อให้โครงการบรรลุผลสำเร็จ (รัชตะ ตั้งศิริพัฒน์ และวิโรจน์ ตั้งเจริญเสถียร, 2546)

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) มีจุดเด่นในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตลอดกระบวนการ ช่วยเพิ่มการยอมรับและสนับสนุนการใช้งานผลลัพธ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทที่สำคัญ ได้แก่ การเลือกผลลัพธ์ที่สำคัญ (Outcomes) สร้างแผนที่ผลลัพธ์ (Outcome Mapping) กำหนดตัวแทนทางการเงิน (Financial Proxies) และสัดส่วนความเป็นเจ้าของของผลลัพธ์ (Attribution Proportion) การมีส่วนร่วมนี้ช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจคุณค่าของผลลัพธ์มากขึ้น ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความร่วมมือในการพัฒนาการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม กระบวนการนี้อาจเกิดอคติได้ โดยเฉพาะหากผู้มีส่วนได้เสียบางกลุ่มขาดโอกาสในการเข้าร่วม หรือมีความไม่สมดุลในอำนาจการตัดสินใจ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2557) สำหรับการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน SROI ควรมีการรวบรวมรายชื่อบุคคล หรือองค์กรที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ไม่ว่าจะเป็นผลลัพธ์ที่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม การระบุอย่างครอบคลุมและสมดุลนี้จะช่วยลดอคติ ทำให้ผลการวิเคราะห์มีความโปร่งใสและสะท้อนผลกระทบที่แท้จริง

ดังนั้นการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน SROI เป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้การประเมินครอบคลุมและแม่นยำ โดยการรวบรวมข้อมูลจากบุคคลหรือองค์กรที่ได้รับผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ช่วยสะท้อนผลลัพธ์ของโครงการได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังช่วยลดอคติและเพิ่มความโปร่งใสให้ผลการประเมิน ซึ่งการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ต้องตอบคำถาม 5 ข้อ เพื่อให้เห็นชัดเจนถึงบทบาทและผลกระทบที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มได้รับ ตามแนวคิดของวิทวัส เหมทานนท์ และคณะ (2567) ดังนี้

ตารางที่ 1 การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

คำถาม		การค้นหาคำตอบ
1	ใครเปลี่ยนแปลง Who Change	พิจารณาการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่เกิดขึ้นกับคน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม
2	เปลี่ยนแปลงอย่างไร How do they change	พิจารณาการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกและลบ ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกิดขึ้นกับโครงการ
3	รู้ได้อย่างไร How do you know	รวบรวมข้อมูลหลักฐานที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันการบิดเบือนหรือเข้าข้างตนเอง
4	รู้มากแค่ไหน How much you know	คำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (ทิศทางดีขึ้น / แย่ลง)
5	สำคัญอย่างไร How important are the change	ทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของผลลัพธ์กับคน กลุ่มคน องค์กร และ สิ่งแวดล้อม

ตารางนี้แสดงกรอบคำถาม 5 ข้อที่ช่วยในการระบุผู้มีส่วนได้เสียในกระบวนการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) โดยคำถามเหล่านี้ช่วยให้สามารถพิจารณาได้ว่า ใครได้รับผลกระทบ, ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีลักษณะอย่างไร และหลักฐานใดที่สนับสนุนการวิเคราะห์ เพื่อให้แน่ใจว่าการรวบรวมข้อมูลสะท้อนผลลัพธ์อย่างครบถ้วนและปราศจากอคติ คำถามสำคัญ เช่น “ใครเปลี่ยนแปลง (Who Change)” และ “เปลี่ยนแปลงอย่างไร (How do they change)” ช่วยเน้นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการทั้งในเชิงบวกและลบ รวมถึงปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับความสำคัญของผลลัพธ์

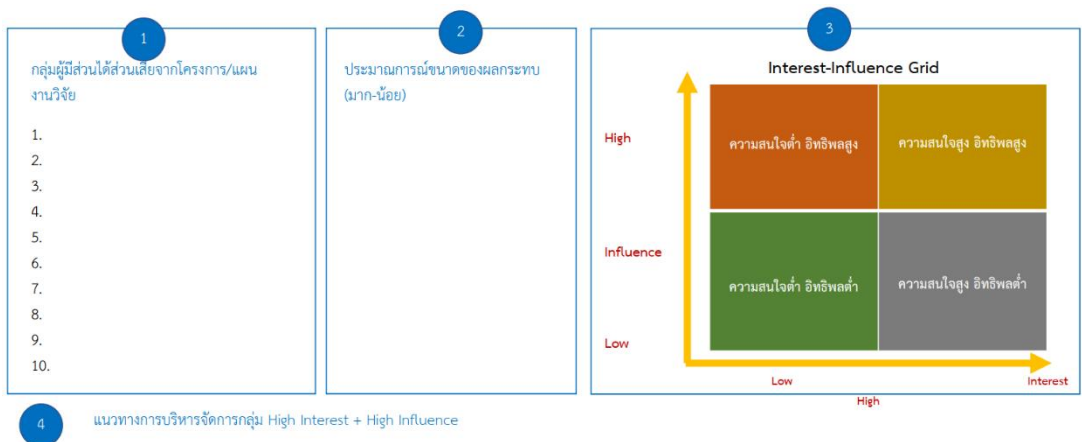
ข้อมูลที่ได้จากคำถามในตารางนี้จะถูกนำไปใช้ในการจัดทำตารางที่ 2 เพื่อระบุรายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ระดับการมีส่วนร่วม และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง

ตารางที่ 2 กรอบการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย (วิทวัส เหมทานนท์ และคณะ, 2567)

ที่	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด	หน่วยนับ		การมีส่วนร่วม/ความเกี่ยวข้อง	เลือกมาให้ข้อมูลหรือไม่	การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
		คน	หน่วย			

กรอบการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสียนี้ได้นำเสนอวิธีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของผู้มีส่วนได้เสียเพิ่มเติม เช่น มีการระบุจำนวนคน หรือหน่วยที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ มีการระบุระดับการมีส่วนร่วม หรือความเกี่ยวข้องของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อพิจารณาว่าผู้ใดควรได้รับการคัดเลือกมาให้ข้อมูล และวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในมิติต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น หากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นบุคคล อาจต้องระบุจำนวนคนที่ได้รับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในมิติใดบ้าง รวมถึงพิจารณาว่าใครควรเข้ามาให้ข้อมูล และจัดลำดับความสำคัญของผู้มีส่วนได้เสีย โดยดูจากระดับความสนใจและอิทธิพลที่มีต่อโครงการ การวิเคราะห์นี้มีความสำคัญต่อการกำหนดขอบเขตของโครงการและการเลือกผู้ที่เหมาะสมในการมีส่วนร่วม ช่วยให้โครงการได้รับข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างครอบคลุม

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสียของวาร์ชต์ มัธยมบุรุษ (2567) ที่ได้นำเสนอให้ประยุกต์ใช้เครื่องมือ Stakeholder Analysis using the Interest- Influence Grid ด้วยการใส่ตารางเมทริกซ์ 2 มิติ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านอำนาจ (Power) และปัจจัยด้านความสนใจในโครงการ (Interest) เพื่อทำความเข้าใจผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการจัดลำดับความสำคัญของแต่ละกลุ่ม

ภาพที่ 2 Stakeholder Analysis using the Interest- Influence Grid (วาร์ชต์ มัธยมบุรุษ, 2567)

การใช้ Interest-Influence Grid จะจัดกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียออกเป็น 4 กลุ่ม โดยพิจารณาจากความสนใจ (Interest) ในโครงการ เช่น ผู้ได้รับผลกระทบจากผลลัพธ์ ระดับอิทธิพล (Influence) ความสามารถในการมีผลต่อความสำเร็จของโครงการ เช่น หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนทางการเงิน ทั้งนี้ Interest-Influence Grid ช่วยให้เราสามารถจัดลำดับความสำคัญของผู้มีส่วนได้เสีย

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น กลุ่มที่มีความสนใจสูงและมีอิทธิพลสูงจะต้องได้รับการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดเพื่อสนับสนุนโครงการ ในขณะที่กลุ่มที่มีความสนใจต่ำและอิทธิพลต่ำอาจต้องให้ความสำคัญรองลงมา

กล่าวโดยสรุปว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) เนื่องจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มเหล่านี้ช่วยสร้างความโปร่งใสในกระบวนการประเมิน และสนับสนุนการตัดสินใจที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมอย่างรอบด้านช่วยให้การประเมิน SROI มีความน่าเชื่อถือและประสิทธิภาพที่สูงขึ้น ดังนั้น การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจึงเป็นขั้นตอนเริ่มต้นที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยมุ่งเน้นการค้นหาและวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบทั้งในทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมและบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในมิติต่าง ๆ เช่น ระดับของการเปลี่ยนแปลงและความสำคัญในโครงการ ยังช่วยกำหนดทิศทางการดำเนินงานที่ตอบสนองต่อความต้องการของทุกภาคส่วนได้อย่างครอบคลุมและสมดุล

กรณีศึกษาบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัยการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้การประเมิน SROI มีความแม่นยำและน่าเชื่อถือ คือ บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่ได้รับผลกระทบโดยตรงหรือทางอ้อมจากโครงการ บทบาทของพวกเขาไม่เพียงช่วยกำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์ที่สำคัญ แต่ยังช่วยให้เกิดกระบวนการประเมินที่โปร่งใส รอบด้าน และสะท้อนความเป็นจริงของผลกระทบที่เกิดขึ้น การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของการประเมิน เช่น การวางแผน การรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ผลลัพธ์ ยังช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่โครงการในสายตาของชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้น การศึกษาและทำความเข้าใจบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่เพียงเพื่อให้การประเมินสะท้อนผลลัพธ์ที่แท้จริง แต่ยังเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและการพัฒนาโครงการที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างยั่งยืน ผู้เขียนได้วิเคราะห์ตัวอย่างงานวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์กรณีศึกษาบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัย

งานวิจัย	การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย					
		A	B	C	D	E	F
จิตยา สิทธิโสภาสกุล (2561)	ผู้บริหารหลักสูตรดุสิตบัณฑิต, คณาจารย์ หน่วยงาน/ สถาบันที่ดุสิตบัณฑิตทำงานอยู่ ผู้ใช้ดุสิตบัณฑิต, ตัวดุสิตบัณฑิต/ครอบครัว ของดุสิตบัณฑิต, สำนักงานคณะกรรมการ อุดมศึกษา (สกอ.) และสำนักงานรับรอง มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ) โดยเลือกเก็บข้อมูลกับดุสิตบัณฑิต (ในเวลาราชการ) ที่สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ปี 2538 ถึง 2559 จำนวน 123 คน		✓	✓	✓		
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา ประเทศไทย (2563)	เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ, เจ้าหน้าที่ของ ภาคีเครือข่าย เช่น เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิ นวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ไทย, ลูกค้า ร้านอาหารที่คาดว่าจะสั่งซื้อสินค้าจาก โครงการ เช่น ร้านไอ้กะจู้ เป็นต้น, ภาครัฐ (รัฐบาลส่วนกลาง), องค์การปกครองส่วน ท้องถิ่น เช่น อบต.บ้านทับ อบต.กองแขก	✓	✓	✓	✓	✓	✓
นุชนาฏ หวนนากลาง และคณะ (2564)	วัดโตนด, ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้สูงอายุและผู้ พิการวัดโตนด, พขอ./สาธารณสุข จังหวัด/สาธารณสุขอำเภอ, รพ.บางกรวย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลบาง กรวย), กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ (พม./พมจ.), การไฟฟ้าฝ่ายผลิต แห่งประเทศไทย, สโมสรโรตารี, มหาวิทยาลัย ราชพฤกษ์, ผู้ป่วย/ผู้สูงอายุ/ญาติ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
พัชรินทร์ สุภาพันธ์, อุดมลักษณ์ ธรรมปัญญา, พัชร อินธนู และ พีรพงษ์ ปราบริปู (2565)	หัวหน้าโครงการวิจัยและนักวิจัยในโครงการ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการวิจัยด้าน ข้าวที่ถูกคัดเลือก เช่น เกษตรกร กลุ่ม เกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน โรงสี ผู้บริโภค นักวิชาการข้าวของหน่วยงานราชการและ เอกชน กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์อื่น เป็นต้น	✓	✓	✓	✓		

งานวิจัย	การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย					
		A	B	C	D	E	F
	จากโครงการวิจัยด้านข้าวของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ได้รับเงินอุดหนุนจากเงินงบประมาณแผ่นดินและแหล่งทุนอื่น ๆ ตั้งแต่ปีงบประมาณ ปี พ.ศ. 2560-2562 ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 56 โครงการ						
คณิสรา ศิริพงษ์ (2566)	การเคหะแห่งชาติ, ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เคหะชุมชนดินแดง, สำนักงานเขตดินแดง	✓	✓	✓			
กุลภัทรา เหล็กเพชร, จันทรพิมพ์ หินเทาว์, วรธนะ พิธพรชัยกุล (2567)	เด็กเล็ก (ตั้งแต่แรกเกิดจนมีอายุ 3 ปี 11 เดือน 29 วัน นับเฉพาะเด็กที่เกิดในปีงบประมาณ 2559-2561), ผู้ปกครอง, ท้นต บุคลากร, ครูในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (ศพด.) เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ทำงานร่วมกับท้นตบุคลากรทั้งในโรงพยาบาลและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และผู้บริหาร ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลโคกเจริญ 1 คน ผู้อำนวยการรพ.สต. 3 คน และท้นตบุคลากรในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี 2 คน การวิเคราะห์นี้ใช้ข้อมูลของคลินิกฝากครรภ์ ศพด. และรพ.สต.ทุกแห่งในอำเภอโคกเจริญ	✓	✓	✓			✓
		5	6	6	4	2	3

A การระบุผู้มีส่วนได้เสียกับโครงการ เช่น ร่วมกำหนดขอบเขตการประเมินและระบุผู้มีส่วนได้เสียหลักของโครงการ

B การสร้างแผนที่ผลลัพธ์ เช่น กำหนดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ, ให้ข้อมูลผลลัพธ์ ปัจจัยนำเข้า และกิจกรรมภายใต้โครงการที่ผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ เข้าไปมีส่วนร่วม

C การให้ข้อมูลผลลัพธ์ เช่น ยืนยัน ระบุ ตรวจสอบผลลัพธ์และผลกระทบ ตัวชี้วัดของผลลัพธ์และผลกระทบ ค่าแปลงทางการเงิน และค่าผลกระทบ เช่น การพัฒนาตัวชี้วัดผลลัพธ์, การสร้างความยั่งยืนของตัวชี้วัด, พัฒนาเกณฑ์ตัวชี้วัดที่เหมาะสมสำหรับผลลัพธ์/ผลตอบแทนทางสังคมจากการดำเนินงานขับเคลื่อน/โครงการ

D การประเมินผลกระทบ เช่น ให้ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้เสียแต่ละกลุ่มอันเนื่องจากโครงการฟื้นฟูภูมิทัศน์ป่าและการส่งเสริมการผลิตอาหารอย่างยั่งยืน หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ

E การคำนวณผลตอบแทนทางสังคม เช่น การตัดสินใจเลือกผลลัพธ์ (Outcomes) การสร้างแผนที่ผลลัพธ์ (Outcome mapping) การเลือกมูลค่าตัวแทนทางการเงิน (Financial Proxies) และสัดส่วนความเป็นเจ้าของผลงาน (Attribution Proportion)

F การรายงานและการนำไปปฏิบัติ เช่น การวิพากษ์และพัฒนาโมเดลต้นแบบเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะในเชิงยุทธศาสตร์ นโยบายและแผนปฏิบัติการ, การแลกเปลี่ยนผลการศึกษากับผู้มีส่วนได้เสียในโครงการ

จากงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) โดยใช้ขั้นตอนการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนเป็นกรอบในการวิเคราะห์บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่า บทบาทสำคัญของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะมีส่วนสำคัญในการสร้างแผนที่ผลลัพธ์ เช่น กำหนดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ, ให้ข้อมูลผลลัพธ์ ปัจจัยนำเข้า และกิจกรรมภายใต้โครงการที่ผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ เข้าไปมีส่วนร่วม และการให้ข้อมูลผลลัพธ์ เช่น ยืนยัน ระบุ ตรวจสอบผลลัพธ์และผลกระทบ ตัวชี้วัดของผลลัพธ์และผลกระทบ ค่าแปลงทางการเงิน และค่าผลกระทบ เช่น การพัฒนาตัวชี้วัดผลลัพธ์, การสร้างความยั่งยืนของตัวชี้วัด, พัฒนาเกณฑ์ตัวชี้วัดที่เหมาะสมสำหรับผลลัพธ์/ผลตอบแทนทางสังคมจากการดำเนินงานขับเคลื่อน/โครงการ ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้การประเมินครอบคลุมและแม่นยำ โดยการรวบรวมข้อมูลจากบุคคลหรือองค์กรที่ได้รับผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ช่วยสะท้อนผลลัพธ์ของโครงการได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังช่วยลดอคติและเพิ่มความโปร่งใสให้ผลการประเมิน ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์ถึงเป้าหมายในการมีส่วนร่วมของขั้นตอนต่าง ๆ ในการประเมินนั้น พบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทหลักใน 4 ด้านที่ช่วยสนับสนุนกระบวนการ SROI ดังนี้

1. ให้ข้อมูลและระบุผลลัพธ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ ซึ่งช่วยสร้างภาพรวมการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและเพิ่มความแม่นยำของผลลัพธ์
2. กำหนดความสำคัญของผลลัพธ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยประเมินและจัดลำดับความสำคัญของผลลัพธ์ ทำให้การวิเคราะห์ SROI มุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์ที่มีผลกระทบสุดท้ายของโครงการ
3. สร้างความโปร่งใสและสนับสนุนการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพิ่มความโปร่งใส ช่วยสนับสนุนการตัดสินใจในการปรับปรุงโครงการหรือกำหนดแนวทางในอนาคต
4. เสริมสร้างความสัมพันธ์และตรวจสอบผลลัพธ์ การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและสนับสนุนการตรวจสอบผลลัพธ์อย่างสม่ำเสมอ

กล่าวโดยสรุปว่า บทบาทของผู้มีส่วนได้เสียในการประเมิน SROI มีความสำคัญในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การให้ข้อมูล การกำหนดผลลัพธ์ การสร้างความโปร่งใส และการตรวจสอบผลกระทบ เพื่อให้การประเมินสะท้อนความเป็นจริงและตอบสนองต่อความต้องการของสังคม บทบาทนี้ช่วย

เพิ่มความน่าเชื่อถือ ลดอคติ และสนับสนุนการพัฒนาโครงการอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล

สรุปผล

บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI) มีความสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายของโครงการ โดยการมีส่วนร่วมของพวกเขาช่วยให้กระบวนการ SROI มีความครอบคลุมและสะท้อนผลลัพธ์ที่แท้จริง ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญในการประเมิน และสร้างผลลัพธ์เชิงบวก ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยระบุความต้องการของชุมชนและกำหนดเป้าหมายที่สอดคล้องกับความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมาย ทำให้เป้าหมายของโครงการมีความชัดเจนและสามารถวัดผลได้ การมีส่วนร่วมของพวกเขาช่วยในการวางแผนผลลัพธ์และกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ตรงกับความต้องการของชุมชน

2. ขั้นตอนการดำเนินงานที่โปร่งใส การมีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดและเลือกเป้าหมายในการประเมิน ช่วยเพิ่มความโปร่งใสในการดำเนินโครงการ การที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามา มีบทบาทอย่างต่อเนื่องในกระบวนการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ผล และการตัดสินใจ ทำให้สามารถตรวจสอบและปรับปรุงการดำเนินงานได้อย่างโปร่งใสและเชื่อถือได้

3. วิธีการประเมินผลที่ครอบคลุม การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยให้การเก็บข้อมูลมีความหลากหลายและสะท้อนถึงผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทำให้สามารถวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่แท้จริง ลดอคติในกระบวนการประเมิน และได้ภาพรวมที่ครอบคลุมของผลกระทบทั้งหมด

4. การใช้ประโยชน์จากผลลัพธ์ของการประเมิน SROI ข้อมูลที่ได้จากการประเมินสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการในอนาคต รวมถึงสร้างความร่วมมือกับชุมชน และสนับสนุนการตัดสินใจด้านการลงทุนที่ให้ผลกระทบเชิงบวก การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการตรวจสอบผลลัพธ์ยังช่วยเพิ่มการยอมรับและสนับสนุนการนำผลการประเมินไปใช้อย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุปว่า บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมิน SROI มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในการให้ข้อมูลและการระบุผลลัพธ์ รวมถึงการสร้าง ความโปร่งใสและสนับสนุนการตัดสินใจที่ดีขึ้นด้วยการมีส่วนร่วม การประเมิน SROI จะมีความน่าเชื่อถือและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

บทความนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับผลกระทบของการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการประเมิน SROI ซึ่งสามารถสร้างผลลัพธ์เชิงบวกได้ ดังนี้

1. ส่งเสริมนโยบายสาธารณะที่เป็นธรรมและยั่งยืน การเปิดรับความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการประเมินช่วยให้นโยบายและโครงการสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทำให้นโยบายมีศักยภาพในการตอบสนองความต้องการในระยะยาวได้ดียิ่งขึ้น

2. สร้างวัฒนธรรมการประเมินที่เน้นการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทำให้กระบวนการประเมินไม่เพียงแค่นับการวัดผล แต่ยังส่งเสริมการปรับปรุงและการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมและปรับตัวของโครงการ

3. เพิ่มศักยภาพของชุมชนในการพึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วมใน SROI ช่วยพัฒนาทักษะในชุมชน เช่น การจัดการทรัพยากรและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนจึงสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มและพึ่งพาตนเองได้มากขึ้นในระยะยาว

4. สร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่สมดุล การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการตรวจสอบผลกระทบทั้งเชิงบวกและลบ ช่วยให้การประเมินมีความครอบคลุมและสมดุลมากขึ้น ลดความเสี่ยงจากผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นในกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

5. สร้างผลลัพธ์ที่สมดุลและครอบคลุม การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาตรวจสอบผลกระทบทั้งเชิงบวกและลบช่วยให้กระบวนการประเมินครอบคลุมและสมดุล ลดความเสี่ยงจากผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดกับกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

6. สร้างความยืดหยุ่นและปรับตัวตามสถานการณ์ การเปิดรับความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทำให้กระบวนการประเมินมีความยืดหยุ่น สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวได้ว่า บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมิน SROI ไม่เพียงช่วยให้การประเมินมีความโปร่งใสและแม่นยำขึ้น แต่ยังเป็นแนวทางที่สำคัญที่สร้างความยั่งยืนและเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกให้กับชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กุลภัทรา เหล็กเพชร, จันทรทิพย์ หินเทา, วรธนะ พิธพรชัยกุล. (2567). การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพช่องปากเด็กอายุ 0-3 ปี ในอำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี. *ว.ทันต.มศว*, 17(1), 135-150.
- คณิสรา ศิริพงษ์. (2566). *ผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment: SROI) จากการลงทุนโครงการของภาครัฐ กรณีศึกษาโครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง*. (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์). คณะเศรษฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โชติกา ภาษีผล. (2560). การประเมินผลตอบแทนทางสังคม. *วารสารเศรษฐศาสตร์*, 45(1), 342-352.
- ทิตยา สิทธิโสภาสกุล. (2561). *การวัดและประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนในการผลิตครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ถนอมศักดิ์ ศรีจันทร์ และธรรมบุญ สะเทือนไพร. (2562). การประเมินผลลัพธ์และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนสำหรับงานบริการวิชาการแก่ชุมชน กรณีศึกษาโครงการสร้างองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมวิชาชีพแก่ชุมชน : การนวดเพื่อสุขภาพจังหวัดนครนายกและจังหวัดสระแก้ว. *วารสารการจัดการสมัยใหม่*, 17(2), 118-125.
- นุชนาฏ หวนนากลาง และคณะ. (2564). *การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ของการดำเนินงาน ภายใต้คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.): กรณีศึกษา พชอ.4 แห่ง*. (รายงานการวิจัย). สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) : วิทยาลัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัชรินทร์ สุภาพันธุ์, อุดมลักษณ์ ธรรมปัญญา, พัชรี อินธนู และ พีรพงษ์ ปราบริปู. (2565). การประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากงานวิจัยด้านข้าวของมหาวิทยาลัยแม่โจ้. (รายงานการวิจัย). สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ : คณะเศรษฐศาสตร์.
- รัชตะ ตั้งศิริพัฒน์ และวิโรจน์ ตั้งเจริญเสถียร. (2546). การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, 12(6), 865-875.

- วรวรรณ ขาญด้วยวิทย์ และคณะ. (2555). *การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมูลนิธิร็อกเกอะเฟลเลอร์ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- วาร์ชต์ มัธยมบุรุษ. (2567). *เอกสารประกอบการการอบรมเชิงปฏิบัติการวิถีการสร้างผลกระทบ (Impact Pathway) และการวัดผลตอบแทนจากการลงทุน ของเครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนล่าง มหาวิทยาลัยนเรศวร*. (อัดสำเนา)
- วิวัฒน์ เหมทานนท์ และคณะ. (2567). *เอกสารประกอบการโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการประเมินผลการตอบแทนเศรษฐกิจและสังคมจากการลงทุน (SROI) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. (อัดสำเนา)
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2563). *โครงการ “การประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการฟื้นฟูภูมิทัศน์ป่าและการส่งเสริมการผลิตอาหารอย่างยั่งยืน”*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สมพร อิศวิลานนท์ และสุวรรณา ประณีตวงศ์กุล. (2547). *การประเมินผลกระทบจากงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2557). *การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม (SROI) : กรณีศึกษาการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย.
- สุชาติ เอกไพฑูรย์. (2554). *การศึกษาการประเมินผลด้วยเครื่องมือวัดผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment : SROI) ต่อการประกอบการทางสังคม : กรณีศึกษาร้านค้าการปิ้งหรีดชุมพร*. *วารสารบริหารธุรกิจ*, 34(131), 61-79.
- อดิษฐ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และคณะ. (2567). *การศึกษาประมวลองค์ความรู้ด้านอัตราผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมจากการลงทุนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

The Roberts Enterprise Development Fund. (1999). *Social purpose enterprises and venture philanthropy in the new millennium*. California : Roberts Enterprise Development Fund.

The SROI Network. (2012). *A guide to Social Return on Investment*. Retrieved from <https://www.socialvaluelab.org.uk/wp-content/uploads/2016/09/SROI-a-guide-to-social-return-on-investment.pdf>